

http://www.gamasuaritma.com/su_sozluk.html

Çevre Bakanlığı

Ferzan Bayramođlu Yıldırım, Çevre Terimleri Sözlüğü, IULA Çevre Kitapları Serisi

A

ABS 1. Alkil benzen sulfonat: deterjanlara eklenen, biyo- bozulmaya dirençli, kararlı bir yüzey aktif madde. 2. Akrilonitril-butadien-stiren (bir tür plastik madde).

ACI SU [Brackish] Hafif tuzlu su.

AÇIK BOŞALTIM [Outfall] İşlem görmüş ya da görmemiş atık suyu ya da diğer sıvı atıkları doğrudan doğruya alıcı ortama ileten taşıyıcı ya da boru hattı.

AEROBİK [Aerobic] Serbest oksijenin varlığında yaşayan ya da aktif olabilen organizma; suda çözülmüş oksijenin oksitleyici olarak hareket ettiği durum.

AEROBİK AYRIŞMA [Aerobic decomposition] Havalı koşullarda faaliyet gösteren mikroorganizmalar veya mantarların organik maddeleri ayrıştırmaları.

AĞIR METALLER [Heavy metals] Kurşun, civa, çinko vb. gibi çevre açısından tehlikeli nitelik taşıyan metaller.

AKIŞKAN ATIK [Effluent] Evsel ve endüstriyel işlemlerden kaynaklanan, arıtım öncesi ya da sonrası çevreye bırakılan sıvı atıklar.

AKIŞKANLIK (KIVAM) [Viscosity] Sıvının akış hızını belirleyen özelliği.

AKİFER [Aquifer] Suyun çok uzak mesafelere gitmesini sağlayan, yer altı sularını pınarlara ve kuyulara ileten gözenekli toprak ya da jeolojik oluşum.

AKTİF ÇAMUR SÜRECİ [Activated sludge process] Atık su arıtma tesislerinde kullanılan, aerobik biyolojik arıtma süreci.

AKUATİK YAŞAM [Aquatic life] Suda yaşayan tüm canlılar. Bu sınıfta bakteriler, balıklar, köklü bitkiler yanında zooplanktonlar ve insekt larvalar da yer alır.

ALD [Approximate lethal dose] Yaklaşık öldürücü doz.

ALG PATLAMASI [Algal bloom] Su kaynaklarının çeşitli atıklar ve akıntılar yoluyla besleyiciler, özellikle nitratlar ve fosfatlar yönünden zenginleşmesi sonucu içlerindeki su yosunlarının hızla serpilip gelişmesi.

ALICI SULAR [Receiving waters] İşlemden geçirdikten sonra sıvı ya da katı kirleticilerin içine boşaldığı su oluşumları.

ANA KANAL [Main sewer] Büyük bir bölge için kollektör işlevi gören lağım kanalı.

ANAEROBİK [Anaerobic] Serbest oksijenin bulunmadığı koşullarda yaşama ve büyüme yeteneğine sahip organizma; serbest oksijenin bulunmadığı koşullar.

ANAEROBİK AYRIŞMA [Anaerobic decomposition] Havanın bulunmadığı koşullarda faaliyet gösteren mikroorganizmaların organik maddeleri ayrıştırması.

ANAEROBİK ÇÜRÜME [Anaerobic digestion] Organik yükü yüksek atık suyun havasız koşullarda arıtılması süreci.

ANHİDRİK [Anhydrous] Susuz

ARITMA [Treatment] Atık su veya gazların kirleticilerden temizlenmesi işlemlerinin tümü.

ARTEZYEN [Artesian] Genellikle kapalı akuferle eş anlamda kullanılır.

ARTEZYEN BASINCI [Artesian pressure] Bir artezyen akuferindeki suyun sahip olduğu basınç.

ARTEZYEN KUYU SUYU [Artesian well] Basınçlı su içeren derin, yeraltı su tabakasına inilerek açılan kuyu. İsmi Avrupa'da 1126 yılında açılmış en eski kuyuya sahip olan Fransa'nın Artois bölgesinden alır. Kuyu açılarak bu suya ilk ulaşıldığında basınç etkisiyle su fışkırır. Daha sonra suyun toprak seviyesinde akışı devam eder veya etmeyebilir.

ASİT YAĞMURU [Acid rain] Esas olarak sanayi tesislerinden, konutların ısıtılmasından ve otomobillerden kaynaklanan, sülfür ve azot oksitleri içeren su buharı emisyonlarının yol açtığı asit çökmesi.

ASİTLENME [Acidification] Toprağın ve suyun asitli emisyonlarla kirlenmesi.

ASKIDA KATI MADDE [SS =Suspended solids] Suda ve lağım suyunda bulunan, yaklaşık 1 mikron büyüklüğünde veya daha büyük olmakla birlikte, sözgelimi kum tanesinden daha küçük katıları ifade etmek için kullanılan terim.

ATIK AKIMI [Waste stream] Çevreye boşaltılan ve işleme tabi tutulması gereken sıvı ve katı atıkların miktarı.

ATIK SU [Waste water] Konutların pis su ve lağım sularından, endüstriyel sıvı atıklardan ve sel sularından kaynaklanan sıvı atık.

ATIK SU YÖNETİMİ [Waste water management] İnsan sağlığını ve çevreyi korumak amacıyla, atık suyun izlenmesi, işlenmesi ve tasfiyesiyle ilgili sistemler geliştirilmesi ve uygulanması.

AYRIŞTIRICILAR [Decomposers] Biyolojik bozulma yaratan, bakteriler ve mantarlar gibi ayrıştırıcı organizmalar.

AZALTMA [Abatement] Kirlilik düzeyini düşürmek için uygulanan yöntem.

B

BAKTERİ [Bacteria] Klorofilsiz, tek hücreli yada iplikli mikroorganizma; bakteri havada, toprakta ve denizde ayrışan maddede oluştuğu ve bozunma sürecine yardımcı olduğu için kirlilik kontrolü açısından büyük önem taşır.

BARAJ [Dam] Suyun doğal akışına engel oluşturarak bir nehrin yada akarsuyun akış yönünü denetlemeye yönelik duvar, kıyı yada başka tür bir yapı.

BAT [Best available technology] En iyi kullanılabilir teknoloji.

BATAKLIK [Marsh] En azından belli bir süre haliç ve kıyı sularıyla kaplanan kara-su alanları.

BATİMETRİK HARİTA [Bathymetric map] Göller, okyanuslar, nehir ve denizlerdeki suyun derinliğini gösteren harita.

BATOMETRE [Bathometer] Suyun derinliğini ölçmek için kullanılan alet.

BATYAL [Bathyal] Göllerin ve okyanusların en derin tabakasıyla ilgili.

BDL [Below detection limit] Saptama sınırının altında.

BEKLETME HAVZASI [Detention basin] Taşkınlık önlemek için sel suyunu denetimli biçimde tutup bırakmaya yönelik havuz yada depo.

BEKLETME SÜRESİ [Detention period] Birim hacimdeki bir sıvı yada gazın akış sürecinde bir tank yada odada tutulma ortalama süresi.

BELİRTEÇ (İNDİKATÖR) TÜRLER [Indicator species] Bir ekosistemde, küçük çevresel değişimlere özellikle duyarlı olması itibariyle, çevre koşulları konusunda bilgi sağlayan ve çevresel tehlikelerle ilgili erken uyarılarda bulunan türler. Bunun bir örneği denizmaruludur; deniz marulunun su içinde yoğun olarak büyümesi bir ötrofikasyon süreci belirtisidir.

BENTOS [Benhtos] Deniz dibi bölgesinde yaşayan ya da burada oluşmuş hayvan ve bitki yaşamı.

BPEO [Best practicable environmental option] En kullanışlı çevresel seçenek.

BİRİNCİL İŞLEM [Primary treatment] İşlenmemiş lağım suyunun arıtmanın en yaygın biçimi: kaba ve katı maddelerin ayrıldığı ön işlem.

BİRLEŞİK KANALİZASYON [Combined sewer] Atık suyun ve sel suyunun toplanmasına yarayan tek bir kanalizasyon sistemi.

BİYOLOJİK OLARAK PARÇALANAMAYAN [Nonbiodegradable] Bakterilerin ayrıştıramadığı organik madde.

BİYOKİMYASAL OKSİJEN İHTİYACI [BOD = Biochemical oxygen demand] Organik kirliliğin bir ölçüsü olarak kullanılan ifade. Bir su veya atık sudaki organik maddelerin biyokimyasal süreçlerle tam ayrışmaları için bu işlemi yapan mikroorganizmaların, suyun

birim hacimi başına gereksinim duydukları oksijen miktarı. Evsel atık su işleme süreçlerinin etkinliğini ölçmede de kullanılır.

BİYOKÜTLE [Biomass] Belli bir alan yada hacimdeki canlı organizmaların toplam kütlesi yada miktarı.

BİYOLOJİK ARITMA [Biological treatment] Atık suyun mikroorganizmalar kullanılarak arıtılması.

BOŞALTIM [Discharge] Çevreye bırakılan bütün kirleticiler için kullanılan terim. Gaz boşaltımlar emisyon, sıvı boşaltımlar ise sıvı atık (effluent) diye de adlandırılır.

BOZULMA [Impairment] Bir doğal kaynağın kirlenmesi süreci.

BOZULMAMIŞ ALAN İnsan etkinlikleriyle değiştirilmemiş doğal alanlar.

BUHARLAŞMA HAVUZU [Evaporation pond] Lağım suyu tasfiyesinde kullanılan sığ ve yapay havuz; bu sistemde atık geniş araziler dağıtılır ve buharlaştırılır.

BULANIKLIK [Turbidity] Suda ve havada asılı bulunan maddelerin neden olduğu, güneş ışınlarının ortama girme ve bitkilerin büyüme düzeylerini denetleyen, içme suyu kalitesi açısından çok zararlı ortam koşulları.

C

CIVA [Mercury] Besin zincirlerinde, özellikle tatlı su ve deniz organizmalarında yoğun olarak bulunabilen ve zararlı etkilere yol açan zehirli metalik eleman.

Ç

ÇALKANTI [Turbulence] Gelişigüzel hava veya su sirkülasyonuna neden olan inişli çıkışlı devinim. Nedeni genellikle akış alandaki pürüzlülük ve engebeliktir.

ÇAMUR [Sludge] Atık suyun arıtılması sırasında süzme, çökeltme ya da biyolojik arıtma sonucu oluşan yoğunlaşmış katı.

ÇEVRE [Environment] Bir organizmanın var olduğu ortam ya da koşullar. Bu çevre doğal fiziksel öğeleri, ayrıca organizmanın etkileştiği insan ürünü koşulları içerir.

ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRMESİ [ELA = Environmental impact assessment] Yeni gelişme ve projelerin çevreye olabilecek sürekli ya da geçici potansiyel etkilerinin, sosyal sonuçları ve alternatif çözümleri de içine alacak biçimde analizi ve değerlendirilmesi.

ÇIKIŞ KANALI [Outlet channel] Sıvı atığı toplayıp götürmeye yarayan su yolu ya da drenaj kanalı.

ÇÖZÜNMÜŞ OKSİJEN [CD = Dissolved oxygen] Su veya atık su içinde çözünmüş halde bulunan oksijen miktarı.

D

DAĞILMA [Dispersion] sözcüğü, bir doğal kaynaktaki yoğunlaşmış kirleticinin yayılma süreci.

DAMLATMALI FİLTRE [Trickling filter] Atık suyun arıtılması sürecinde ikincil arıtma tesislerinde kullanılan biyolojik filtre. Filtre, atık suyun püskürtüp serpildiği 5-10 cm boyutunda taşlardan oluşan 1-2 m derinliğinde ve 10-30 m çapında bir yataktır. Taşlar arasında büyüme olanağı bulan mikroorganizmalar, akış süresi içinde organik maddeleri ayrıştırırlar.

DEİYONİZE SU [Deionized water] İyon değişim sistemi ile iyonları ayrıştırılmış su.

DENİZ DİBİ BÖLGESİ [Benthic region] Hem kıyı hem de derin deniz tabanı olmak üzere, bütün okyanus dibini kapsayan deniz bölgesi.

DENİZ EKOSİSTEMİ [Marine ecosystem] Okyanusların ve denizlerin ekosistemleri; pelajik ve bentik bölümler olarak ikiye ayrılır.

DENİZ KİRLİLİĞİ [Marine pollution] Okyanuslar, körfezler ve denizlerdeki kirlenme.

DETERJANLAR [Detergents] Yaygın olarak kullanılan, yüzey aktif temizleme maddesi. Bakterileri ve organizmaları da yok eden deterjanlar su kirliliğinin başlıca nedenlerinden biridir.

DETRİTUS [Detritus] Göllerin dibini ya da ormanların tabanını zenginleştiren ayrılmış madde.

DEZENFEKSİYON [Disinfection] Hastalık yapıcı organizmaların, sözcüğü, klorlama yoluyla yok edilmesi.

DIŞ KITA SAHANLIĞI [OCS = outer continental shelf] Bir ülkenin kıyılarında, birkaç kilometreden 400 kilometre uzaklıklara kadar uzanabilen; ve genellikle ait olduğu ülkenin, petrol, gaz ve mineral kaynakları bakımından yararlanma hakkına sahip olduğu kabul edilen deniz bölgesi.

DİC [Dissolved inorganic carbon] Çözünmüş inorganik karbon.

DİP [Dissolved inorganic phosphorus] Çözünmüş inorganik fosfor.

DO [Dissolved oxygen] Çözünmüş oksijen.

DOĞAL KAYNAK [Natural resource] Çevrede doğal olarak gerçekleşen su, hava ve gaz gibi kaynaklar.

DOĞAL SU [Natural water) Kuyudan veya artezyen kuyusundan elde edilmiş, mineral çıkarılması veya eklemesi yapılmamış sulardır. Bu tür sulara, sağlık otoritelerinin onay verdiği bir yöntemle, yalnızca mikrobiyolojik olarak işlem yapılabilir.

DOĞRUSAL KİRLLETİCİ KAYNAK [Line source] Bir doğru boyunca kirlilik emisyonu ya da deşarjı. Tıkanık bir çevre yolunda yol boyunca hareket halindeki trafiğin oluşturduğu hava kirliliği doğrusal bir kaynak oluşturur.

DOM [Dissolved organic matter] Çözünmüş organik madde.

E

E. COLİ [Escherichia Coli] İnsanların ve diğer sıcak kanlı hayvanların bağırsaklarında yaşayan bakteri. Dışkıda bol miktarda bulunur. İçme suyunda E. Coli bulunması bu suda dışkı ile bulaşma olduğunu ve daha tehlikeli bakterilerin mevcut olduğunu gösterir.

EKOLOJİ [Ecology] Organizmaların birbirleriyle ve çevreleriyle olan ilişkileri inceleyen bilim dalı.

EKOSİSTEM [Ecosystem] Birbirleri ile ve cansız ortamla ilişki içinde olan kendi içinde yeterli bitki ve hayvan topluluğu.

ENDÜSTRİYEL ATIK SU [Industrial sewage] Endüstriyel işlemlerden oluşan atık su. Ham maddelerden, ürünlerden ya da imalatta kullanılan maddelerden kaynaklanır.

ESA [Environmentally sensitive area] Çevre yönünden duyarlı alan.

ESER ELEMENTLER [Trace elements] Havada, suda ve yiyeceklerde çok düşük yoğunluklarda bulunan kurşun, bakır, çinko, arsenik, civa ve vanadyum vb. gibi elementler.

EVSEL ATIK SU [Domestic sewage] Evlerin ve işyerlerinin oluşturduğu ve fabrikaların endüstriyel nitelik taşımayan pis sularının da dahil olduğu atık su.

EVSEL ATIK SU ARITIMI [Sewage treatment] Sağlığa ve çevreye yönelik tehlikenin azaltılması amacıyla atık suyun arıtılması işlemi; ilkin mekanik işlemlerin kullanıldığı, daha sonra bunu biyolojik ve kimyasal işlemlerin izlediği bütünsel bir süreç.

EVSEL ATIK SU ARITMA TESİSİ [Sewage treatment plant] İçinde atık suyun işleme tabi tutulduğu ve nihai tasfiye aşamasına hazırlandığı yan tesis.

F

FİZİKO-KİMYASAL ARITIM [Physico-chemical tretment] Atık su arıtımında pıhtılaştırma, yumaklaştırma ve çöktürme gibi fiziksel ve kimyasal süreçleri içeren arıtım basamaklarının tümü.

G

GÖLET [Pond] Genellikle gölden küçük ve havuzdan büyük, doğal yada yapay olarak yapılmış su oluşumu.

GÜVENİLİR SU [Safe water] Zararlı bakteriler, toksik materyaller veya kimyasallar içermeyen su. Lezzet, koku, renk ve belli mineral problemleri suyun güvenilirliğini etkilemez.

H

HALIÇ [Estuary] Gel-git olayından etkilenen geniş ırmak ağzı.

HAM SU [Raw water] Kaynağından çıkarılmış ve hiçbir işlem görmemiş su

HİDROLOJİK DÖNGÜ [Hydraulic cycle] Suyun yeryüzüyle atmosfer arasındaki sürekli dönüşümü.

HİDROLOJİK İNCELEME [Hydraulic study] Bir alanın su varlığının nicel,iksel değerlendirilmesi, toprağın korunması, taşkın denetimi, barajlar ve su depoları tasarımı yapılması ve bir imar çalışmasının olası etkinliklerinin belirlenmesi amacıyla coğrafi bir alandaki suların değişik yönlerinin sistematik değerlendirmesi nin yapılması.

HİDROSFER [Hydrospher] Yeryüzünün okyanuslar, göller ve ırmaklar gibi sudan oluşan bölümü.

I

IRMAK HAVZASI [River basin] drenaj havzalarından bir dağotom bendi ile ayrılan ırmağın drenaj havzası.

IŞIK ALAN SU TABAKASI [Euphotic zone] Okyanusta fotosentezi ve bitkisel planktonların yaşamasını sağlayacak kadar ışık alan açık deniz bölgesi.

İ

İÇ SULAR [Inland waters] Denizler ve okyanuslar dışında yeryüzündeki tüm su kaynakları.

İÇME SUYU [Potable water, drinking water] İçmek için uygun özellikleri taşıyan ve güvenilir olarak değerlendirilen su.

İKİNCİL İŞLEM [Secondary treatment] Çökeltmeden sonra, aktif çamur veya çürütme gibi biyokimyasal işlemlerle endüstriyel veya evsel atık suyunun arıtılması.

İLERİ ARITMA [Advanced treatment] Biyolojik arıtma sonrası atık suyun kalitesini arttırmak için kullanılan fiziko-kimyasal süreçlerin tümü.

İŞLETİM KAYIPLARI [Operational losses] Buharlaşma ve sızıntıdan kaynaklanan su kayıpları.

İZİN VERİLEBİLİR AZAMI KONSANTRASYON [Maximum permissible concentration] Normal ölçüde teneffüs edildiğinde yada tüketildiğinde, kritik bir organ için azami makul dozu geçmeyen, havada , suda, sütte vb. bulunan radyoizotop yoğunluğu.

İZLEME PROGRAMI [Monitoring program] Herhangi bir kirletici maddenin varlığının, etkisinin yada düzeyinin nicelik yada nitelik yönünden saptanması yada ölçülmesi amacıyla ölçüm donanımının karmaşık bir sistemle devreye sokulması.

J

K

KALINTI KLOR [Residual chlorine] Klorlama işlemi sonrası suda kalan klor miktarı.

KALIŞ SÜRESİ [Residence time] İncelenen bir maddenin bir havuzda yada rezervuarda kaldığı ortalama süre.

KANAL [Channel] Suyun belirli bir doğrultuda akmasını sağlayan doğal yada yapay oluşum.

KANALİZASYON SİSTEMİ [Sewerage system] Atık suyun toplanmasında, işlenmesinde ve tasfiyesinde kullanılan donanım.

KAPALI AKİFER [Confined aquifer] Kaya katmanları arasında sıkışıp kalmış yer altı suyu.

KAYNAK SUYU [Spring water] Yeraltındaki jeolojik özelliklere bağlı olarak, doğal bir biçimde yerin üstüne yükselen sulardır. Bu sular yerin üstünde ortaya çıktığı kaynaktan da, yeraltındaki kaynağına inilerek de temin edilebilir.

KENDİ KENDİNE TEMİZLEME [Self purification] Bir su oluşumunun organik atıklarla kirlendikten sonra yeniden arınma konusundaki doğal yönelimi.

KENTSEL YÜZEYSEL AKIŞ [Urban runoff] Yoğun imar görmüş alanlarda oluşan ve özellikle asılı katılar, zehirli maddeler, bakteriler, besin maddeleri, asbest, yağ, gres yağı ve tuz gibi kaynağı kent sokakları, inşaat malzemeleri ve çöpler olan çeşitli kirleticilerin bulaştığı yüzeysel su akışı.

KIRMIZI GELGİTLER [Red tides] Kirlilik ve ötrofikasyon sonucunda, deniz planktonu tiplerinin zehirli olabilecek düzeyde yoğunlaşmasıyla kıyı sularının renginin bozulması şekliyle oluşan doğal olay.

KIYI BÖLGESİ YÖNETİMİ [Coastal zone management] Kıyı sularının ve su havzalarının, kirlilikten korumak ve azami yayarı sağlamak amacıyla yönetimi.

KİMYASAL OKSİJEN İHTİYACI [COD= Chemical oxygen demand] Bir su örneğindeki organik ve oksitlenebilir inorganik bileşikleri yükseltgemek için gerekli oksijen miktarını ölçen, suyun kalitesi ile ilgili bir gösterge.

KİRLETEN ÖDER İLKESİ [PPP= Polluter pays principle] Kirliliğin üstesinden gelmenin bedelini kirleticinin karşılaması gerektiğini savunan ilke.

KİRLETİCİ [Contaminant] Havayı, suyu, toprağı ya da çevrenin herhangi bir ögesini kirleten madde.

KİRLİLİK [Pollution] Çevrenin insan, bitki ve hayvan yaşamı açısından tehlikeli yada potansiyel olarak tehlikeli olacak şekilde kirlenmesi; bozulmayan yada dağılmayan atık materyalin çevreye bırakılması.

KLORLAMA [Chlorination] Mikropları giderme amacıyla içme suyu yada atık suya klor eklenmesi.

KOLLOİDLER [Colloids] Büyüklüğü 10-1000 angstrom arasında değişen, bir başka madde de asılı, çok küçük parçacıklar.

KRİYOSFER [Cryosphere] Yeryüzündeki kar ve buz çökeltilerinin bütünü.

KULLANMA SUYU [Potable water] Aşırı mineral yada tuz yoğunluğu taşımayan, insan, hayvan yada bakterilerle ilgili zararlı madde birikimi içermeyen, insanların tüketmesine elverişli su.

KUM FİLTRESİ [Sand filter] Atık suda askıda bulunan maddeyi süzmeye yarayan kum dolu yatak.

KURAKLIK [Drought] Uzunca bir süre kuru havanın hüküm sürmesi ve yağmur yağmaması.

L

LAGÜN [Lagoon] Lağım çamurunun işlenmesinde kullanılan oksitleme havuzu.

LENİTİK [Lenitic] Kendi kendine temizlenen, hızla akan sular.

LENTİK [Lentic] Göl, havuz, bataklık gibi kirliliğe maruz durgun sular.

LİMNOLJİ [Limnology] Tatlı suların fiziksel, kimyasal ve biyolojik durumlarını inceleyen bilim dalı.

M

MAC [Maximum allowable concentration] İzin verilebilir azami yoğunluk.

MAD [Maximum allowable dose] izin verilebilir azami doz.

MAKSİMUM KONTAMİNANT DÜZEYİ [Maximum contaminant levels – MCL] Bir maddenin yasayla içme suyunda izin verilen ve insan sağlığına risk oluşturmadığı belirlenen en yüksek düzeyi. MCL bir grup inorganik ve organik kimyasallar, turbidite, koliform bakteriler ve belli radyoaktif materyaller için belirlenmiştir.

MAKSİMUM KONTAMİNANT HEDEF DÜZEYİ [Maximum contaminant level goal – MCLG] Bir maddenin içme suyuyla yaşam boyu alındığında sağlığa olumsuz etkisinin bulunmayacağı miktar. MCLG yasal bir zorlayıcılık olmayıp hedeflenen bir değerdir. Kansere neden olduğuna inanılan maddeler (karsinojenler) için MCLG “0”dır. Çünkü bu tip kimyasallar için bilinen bir güvenilir değer yoktur.

MEMBRANLAR [Membranes] Suyun arıtılmasında, tuzunun giderilmesinde ve ayrıca sınav süreçlerinde kullanılan, zardan yapılmış filtreler.

MİNERAL SUYU [Mineral water] Herhangi bir ek işlemde geçirilmeksizin, çözünmüş mineral tuzları, elementler, ve gaz içeren doğal sulardır.

N

NOKTASAL KAYNAK [Point source] Su kirliliğinin bir su yoluna ulaşabileceği bağımsız ve farklı taşıyıcı; egzoz bacası gibi, bağımsız nitelik taşıyan sabit hava kirliliği.

NWT [Non-waste technology] Atıksız teknoloji.

O

OKSİTLEME HAVUZLARI [Oxidation ponds] atık su arıtımında birincil aşamada atığın stabilizasyonu için kullanılan, atık suyun oksijenlendiği ve arıtıldığı nispeten sığ lagünler ya da havuzlar.

OLİGOTROFİK GÖLLER [Oligotrophic lakes] Ayırt edici özellikleri düşük besin düzeyi, derin sulardaki büyük miktarlarda çözünmüş oksijen, duru soğuk su ve sınırlı bitki yaşamı olan göller.

OŞİNOGRAFİ [Oceanography] Okyanusların ve denizlerin bütün yönleriyle bilimsel yönden incelenmesi ve araştırılması.

Ö

ÖLDÜRÜCÜ DOZ 50 [LD 50 = Lethal dose 50] Bir maddenin eneneceği canlı grubunun yüzde 50'sini öldürecek tek dozluk miktarı.

ÖN İŞLEM [Pretreatment] Arıtmanın daha etkili olması için, belli maddelerin birincil işlem öncesinde atık sudan ayrılması süreci.

ÖTROFİKASYON [Eutrophication] Atıklarla gelen aşırı besin maddelerinin vejetasyonu uyarmasıyla göllerin çözünmüş oksijen yokluğu sonucunda ölmesine kadar gidebilen yaşlanma süreci.

ÖZÜMLEME KAPASİTESİ [assimilative capacity] Tüketilen besinleri vücut maddelerine dönüştürme yeteneği; belli maddeleri özümleme yeteneği.

P

PAKET ARITMA TESİSİ [Package treatment plant] Prefabrik, taşınabilir, lağım suyu işleme tesisi.

PARTİKÜLERMADDE [Particulate matter] Gaz yada havada asılı durabilen yada görünmeyen, katı yada sıvı, toz, kum, kül ve sis gibi parçacıklar.

PETROL DÖKÜNTÜSÜ [Oil Spill] Tankerlerle ham petrol taşınımı sırasında ya da deniz dibi sondaj platformlarında oluşabilecek kazalarda denize dökülen büyük miktarlarda ham petrolün meydana getirdiği tabaka veya alan. (Bk. Petrol kirliliği)

PETROL KİRLİLİĞİ [Oil pollution] Petrolün taşınması yada çıkarılması sırasında büyük ölçüde dökülme yada sızma sonucunda kıyı sularının ve bölgelerinin petrolle kirlenmesi. Bu tür kirlenme kuş ölümlerine, deniz kabuklularının kirlenmesine ve kıyı bölgelerinin bozulmasına yol açar.

PETROL SIZINTISI [Oil slick] Gemilerin limanlardaki faaliyetlerinin yol açtığı, su yüzeyindeki nispeten küçük miktarlardaki petrol.

PROSES SUYU [Process water] Bir üretim işleminde yeni bir ürün veya materyelle temas halindeki su.

R

REZERVUAR [Reservoir] Yapay olarak doldurulmuş su oluşumu; aynı zamanda her hangi bir şeyin fazladan bulunan miktarı.

S

SAVAK [Weir] Arıtma tesislerinin çıkışında suya sabit bir debi sağlamak üzere konulan dikey engel.

SEPTİK TANK (FOSOPTİK) [Septic tank] Kanalizasyon sistemlerine bağlı olmayan konutlardan gelen lağım suyunu işleme tabi tutan, yeraltındaki geçirimsiz tank.

SERTLİK [Hardness] Bir suyun içerdiği kalsiyum ve magnezyum iyonlarının toplam miktarı.

SICAK SU KİRLİLİĞİ [Thermal pollution] Çeşitli nedenlerle ısınmış suyun su kaynaklarına akıtılmasıyla, ortamın ısının, içindeki canlılar için zararlı sonuçlar yaratacak düzeye gelmesi,. Sıcak su kirliliğinin olumsuz etkilerinden birisi, mavi-yeşil suyosunlarının çoğalmasına yardım ederek su ortamındaki ötrofikasyonu hızlandırmasıdır.

SINIR ÖTESİ KİRLİLİK [Transboundary pollution, transfrontier polltion] Bir ülkedeki emisyonların genellikle hava ya da su ile taşınarak bir diğer ülkeyi etkilemesi.

SIYIRMA [Skimming] Suyun yüzeyinden petrolün ya da pislik katmanının mekanik yöntemle alınması.

SIZINTI [Leachate] Suyun toprağa gömülü katı atıkların arasından sızarken mevcut asılı ve çözünmüş katı maddeyi ve bakterileri emerek oluşturduğu, bazen yer altı sularına da karışabilen kirlenici.

STABİLİZASYON [Stabilization] Atıklardaki aktif organik maddenin nihai ürünlere dönüştürülmesi.

STANDARTLAR [Standards] Kirlenicilere maruz kalma konumunda aşılması gereken düzeyleri gösteren kurallar.

SU ARITMA [Water treatment] Çökeltme, pıhtılaştırma, filtrasyon, dezenfeksiyon, yumuşatma ve havalandırma gibi, sudaki zararlı maddeleri giderici ve suyu kullanılır veya içilir hale getirici işlemler.

SU DÖNGÜSÜ [Water cycle] Atmosfer, su kütlesi ve yer arasında suyun üç halinin (katı, sıvı ve gaz) yatay ve dikey taşınımı için kullanılan terim. Hidrolojik devridaim/dönüşüm olarak da isimlendirilir. Denizlerden buharlaşan su, bulut oluşumu sırasında su damlacıkları veya buz kristalleri şekline dönüşür. Sonradan yağış olarak geri döner. Sonra tekrar buharlaşır ve bu döngü devam eder gider. Bu döngü sırasında hem suyun üç halini görmek hem de suyu üç değişik yerde (kara, deniz ve atmosfer) görmek mümkündür.

SU ESOSİSTEMİ [Aquatic ecosystem] Kara (tatlı su) ve deniz (okyanus) ile ilgili su ekosistemleri.

SU HAKLARI [Water rights] Balıkçılık ve gemicilik hakları, suyun kaynak dışı kullanımı hakları vb. dahil, su kullanımıyla ilgili olarak düzenlenmiş haklar.

SU KALİTESİ STANDARTLARI [Water quality standars] Konutların kullanması, sulama, balık üretimi, endüstriyel kullanım ya da enerji üretimi gibi belirli amaçlarla kullanılacak su ile ilgili olarak uyulması gereken kurallar ve sınırlar.

SU KAYNAKLARI YÖNETİMİ [Water resources management] Su kaynaklarının sağlanması, kullanılması, korunması ve dağıtım gibi etkinlikleri içeren yönetim.

SU KİRLİLİĞİ [Water pollution] Suyun yararlı kullanımını etkileyecek miktarlarda kimyasal, fiziksel ya da biyolojik maddelerin katılmasıyla kalitesinin bozulması. Su

kirlenmesinin en yaygın kaynakları; yetersiz evsel atık su arıtma tesisleri, endüstriyel atıkların boşaltılması, yüzeysel akış, madencilik faaliyetleri ve sulamadır.

SU KORUMA [Water conservation] Konutların, sanayinin ve tarımın tükettiği su miktarının azaltılmasına yönelik programlar ve yöntemler. Uygulama örnekleri genellikle yüzeysel akışın yeniden kullanılması, rezervuarlardaki buharlaşmanın azaltılması ve yeniden işlenmiş suyun endüstriyel amaçlarla kullanılması gibi alanlarda görülür. Çifte boru tesisatı sisteminin, gelecek yıllarda suyun yeniden işleme yüzdesinin artması sonucunu doğurması beklenmektedir.

SU TEMİNİ SİSTEMİ [Water supply system] İçme suyunun kaynaktan tüketiciye kadar toplanması, işlenmesi, depolanması ve dağıtımı.

SU TOPLAMA HAVZASI (DRENAJ HAVZASI) [Drainage basin] yağış sularının belirli bir çıkışa doğru sürekli olarak aksanını sağlayan arazi parçası.

SULAK ALANLAR [Wetlands] Doymuş toprak koşulları gerektiren bitki örtüsünü ya da su yaşamını besleyecek yeterli yer üstü ya da yer altı sularına sahip, turbalık ve bataklık gibi alanlar; birçok balık ve su kuşu türü için yetiştirme ortamı sağlayan önemli vahşi yaşam ortamları.

SULU OKSİTLEME [Wet oxidation] Sıcak gazların oluşumuna yol açan alevsiz yanma yöntemiyle, son derece yoğunlaştırılmış çamurun parçalanması.

SUYLA TAŞINAN HASTALIKLAR [Waterborne diseases] Genellikle kirlilik bulaşmış suyla taşınan kolera, tifo, çiçek, dizanteri, mide ve bağırsak iltihabı, hepatit gibi salgın hastalıklar.

SUYUN TEKRAR KULLANIMI [Water reuse] Atık suyun arıtımından sonra alıcı ortama deşarj edilmeyip özellikle sulama amacıyla kullanılması.

SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞME [Sustainable development] Şimdiki kuşakların ihtiyaçlarının gelecek kuşakların ihtiyaçlarını tehlikeye atmadan karşılanmasına olanak veren ekonomik büyüme politikaları.

Ş

T

TAŞKIN [Flood] Toprağın geçici olarak bir akarsu yada çok miktarda yağmur veya diğer nedenlerle oluşan büyük su kütlelerinin baskınına uğraması.

TAŞKIN ALANI YÖNETİMİ [Flood plain management] Taşkın alanlarının kullanılabilmesi ve taşkınlardan en az zarar görmesi için düzenlenmiş planlama ve uygulama. Bu alanlardaki imarın tipini; yoğunluğunu ve yapısal şeklini belirleyen yönetmelikler, taşkın alanı yönetiminin esasını oluşturur.

TAŞKIN DENETİMİ [Flood control] Taşkınların yol açtığı zararı denetlemek yada asgariye indirmek için kullanılan set, kanal, bent ve baraj gibi teknikler.

TATLI SU [Fresh water] Az miktarda tuz içeren su, nehir ve göl suyu.

TATLI SU KAYNAKLARI [Freshwater bodies] Göletler, göller, pınarlar, çaylar, ırmaklar, dereleler, vb.

TEHLİKELİ ATIKLAR [Hazardous wastes] Gereğince yönetilmediği takdirde insan sağlığı ve çevre için tehlike oluşturan, hastalığa yada ölüme yol açabilen maddeler içeren atıklar. Özellikle hidrokarbonlar gibi tutuşabilir atıklar, asitler ve alkaliler gibi aşındırıcı atıklar, kendiliğinden tepkimeye yatkın reaktif atıklar, tarım ilaçları, arsenik bileşikler, radyoaktif bileşikler, kadmiyum bileşikler vb.

TEMİZ TEKNOLOJİLER [Clean technologies] Kirletici etkileri olmayan teknolojiler.

TEMİZLEME [Purification] Organik, ayrışabilen materyalin sabit, kararlı materyale dönüştürülmesi işlemi; lağım suyu işleme sürecinin bir bölümü; suya uygulandığında, bu işlem klorlama yada havalandırma gibi işlemlerle zararlı bakterilerin yok edilmesi anlamına gelir; hava açısından ise atmosferin parçacıklardan temizlenmesi demektir.

TOKSİKOLOJİ [Toxicology] Zehirleri ve etkilerini, etkime mekanizmalarını ve arıtılma yöntemlerini inceleyen bilim dalı.

TUZLU SU KARIŞMASI [Salt water intrusion] Yer altı suyuna tuzlu su bulaşması; bu olay genellikle kıyı alanlarında gerçekleşir. Haliçlerde gel-git olayları ile alt akıntı ile haliç içlerine tuzlu su taşınımı.

TUZLULUK [Salinity] Sudaki tuz miktarı; doğal kaynaklardan oluşabileceği gibi atık su sızıntısında da oluşur. Suyun aşırı ölçüde yeniden kullanılması tuzluluğu artırır.

TUZUNU GİDERME [Desalination] İnsanların yada hayvanların tüketmesine elverişli hale getirmek için suyun tuzunu giderme işlemi.

TÜKENME [Depletion] Doğal kaynakların azalması, tükenmesi, kurumması, özellikle tüketim amacıyla kullanım, buharlaşma yada sızıntı dolayısıyla su kaybı.

U

Ü

ÜÇÜNCÜL ARITMA [Tertiary treatment] İkincil işlemden sonra gelen atık suyu arıtma işlemi. Bu aşamada, belli amaçlarla kullanmaya elverişli su elde etmek üzere organik kirleticiler, çözünmüş inorganik tuzlar, fosfor ve azot giderilir.

V

Y

YAPAY SU OLUŞUMLARI [Artificial water bodies] Sulama, rekreasyon, drenaj, genel ve tarımsal su teminine yönelik olarak insanların oluşturduğu su kaynakları

YARILANMA SÜRESİ [Half-life] Bir radyoaktif izotopun atomlarının yarısının parçalanması için gerekli olan süre; kirletici etki süresi açısından tarım ilaçları ve diğer kirleticiler için de bu terim uygulanır.

YENİLENEBİLİR (DOĞAL) KAYNAK [Renewable resource] Kendini doğal biçimde yenileyen yada insan müdahalesiyle yenilenebilen, ağaç, hava yada su gibi doğal kaynaklar.

YENİLENEMEZ KAYNAK [Nonrenewable resource] Sınırlı olarak bulunann mineral gibi doğal, kural olarak cansız kaynak.

YERALTI SU DÜZEYİ [Water table] Taban yatağında biriken yer altı suyunun düzeyi.

YERALTI SUYU [Groundwater] Yerüstü [yüzey] su kaynaklarından sızıntı yada yağmur yoluyla yenilenen, yer yüzeyinin altında yutaklanan su oluşuları.

YERALTI SUYU KİRLİLİĞİ [Groundwater pollution] Yer altı suyu kirliliğinin başlıca kaynakları lağım suyu tesisatı, lağım çukurları vb. ile kıyı bölgelerinde tuzlu su sızıntılarıdır.

YERALTI SUYU ZENGİNLEŞMESİ [Groundwater recharge] Yağış suyu veya yüzey sularının sızma yoluyla yer altı sularını çoğaltması.

YÜZEYSEL SU [Surface water] Okyanuslarda dahil, yeryüzündeki bütün suları tanımlamakta kullanılan geniş kapsamlı terim. Dar anlamıyla ise akarsu yataklarında bulunan suyu ifade eder.

YÜZEY AKTİF MADDE [Surfactant] Deterjanlarda kullanılan ve atık sularda bulunduğunda alıcı ortam sularında köpürmeye yol açan yüzey aktif bir kimyasal madde. Etkin su kirliliği nedenlerinden biridir.

YÜZEYSEL AKIŞ [Runoff] Yeryüzünde akarak yada toprak yüzeyinden sızarak yüzeydeki su oluşumlarıyla yeniden birleşen su ve yağmur suyu.

YÜZEYSEL AKIŞ EROZYONU [Runoff erosion] Yüzeysel akışın yol açtığı erozyon; erozyona uğrayan toprakta bitki örtüsünün yerinden sökülmesiyle sonuçlanır.

Z

ZARARLI [Noxious] Fiziksel yönden zararlı olumsuz etkilere sahip.

ZEHİRLİ MADDELER [Toxic substances] Değişik biçimlerde maruz kalma sonucu zarara yol açabilen kimyasal maddeler.